

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНОГО ПОЛЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Творча активність особистості значним чином детермінує пізнавальний інтерес, творче мислення, уяву, рівень домагань, працездатність, ціннісне спрямування особистості та рівень її творчої самореалізації. Зазначена активність, водночас, є однією з основних передумов саморозвитку людини, власного самопізнання та розкриття своєї індивідуальності довоколишньому світу.

В основі розвитку творчої активності лежить пізнавальна потреба, що послідовно ускладнюється та якісно змінюється із віком. Збагачення пізнавальної потреби, своєю чергою, зумовлюється цілеспрямованими зусиллями самої особистості, внаслідок чого процес розвитку здібностей перетворюється на процес саморозвитку і самовиховання.

Вказуючи на відмінність між розвитком природи і продуктивною діяльністю людини, К. А. Тимірязев виокремив основну відмінну ознаку творчості людини – її *цілеспрямованість*. У природі відбувається процес розвитку, але не творчості. Відтак загальний критерій творчості постає як критерій розвитку. Творчість при цьому характеризується продуктивною діяльністю, в якій відбувається сходження від простіших форм до складніших. В основі творчості лежить уміння видозмінювати й поєднувати старі елементи у нові структурні комбінації. Таким чином трансформуюча властивість уяви зазвичай базується на минулому досвіді, його реорганізації та синтезуванні нових комбінацій. Необхідною ж умовою розвитку творчості є її багатоманітні зв'язки із культурним цілим [2; 4; 5].

Творчість — це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних благ і духовних цінностей. Будучи за своєю суттю культурно-історичним явищем, вона має особистісний та процесуальний аспекти і передбачає наявність в особі здібностей, мотивів, знань та умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю [4; 5].

Творчість також розглядається як спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду, уміння знаходити вирішення нестандартних ситуацій. У широкому розумінні вона тлумачиться як діяльність в ситуації невизначеності, що спрямована на здобуття результатів, котрі мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну.

«Творчість», за С. К. Шандруком, є категорійним поняттям сучасної гуманітарної науки, що характеризується максимальним обсягом (охоплює широке поле людської практико-перетворювальної діяльності та її форм, методів, засобів, інструментів, механізмів, технік і процедур) та мінімальним змістом, що гранично ускладнює її психоситуаційне логіко-змістове визначення [6, с. 51].

Творча особистість – це завжди креативна індивідуальність, котра під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників набула для актуалізації власного творчого потенціалу потрібних додаткових мотивів, особистісних рис-утворень і спроможностей, які уреальнюють досягнення оригінальних, неповторних, суспільно цінних результатів у процесі зреалізування творчо-пошукової та креативно-професійної діяльності [2; 6, с. 52].

Креативність (лат. creatio — створення) розглядається як рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що становить відносно стійку характеристику особистості [1; 3].

Креативність — це здатність адаптивно реагувати на потребу у нових підходах і продуктах. Ця здатність дає змогу породжувати незвичайні ідеї, творити, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації, привносити щось нове у довколишній світ, а також усвідомлювати нове в бутті (хоча сам процес може мати як свідомий, так і несвідомий характер).

Якщо Дж. Гілфорд і П. Торренс розглядають креативність як здатність до творчого (дивергентного) мислення, то Ф. Баррон вважає центральним процес уяви і символізації, визначаючи креативність «як внутрішній процес, який спонтанно продовжується в дії». Р. Стернберг підкреслює важливість здібності створювати «продуктивні метафори», а С. Меднік вважає, що в основі креативності лежить здатність виходити за рамки стереотипних асоціацій, працювати з широким семантичним полем [3].

Загалом *творча активність* визначається Н. Є. Воробйовим як інтегральна риса особистості, що поєднує два компоненти: прагнення до творчої діяльності (мотиваційний компонент) та уміння здійснювати творчу діяльність самостійно (операційний компонент). Розвиток творчої активності чинить позитивний вплив не лише на здатність до прийняття оригінальних рішень, до самостійного пошуку і переробки інформації - він стосується і духовної сфери особи, оскільки усякий творчий акт має моральне забарвлення.

Структура творчої активності охоплює чотири компоненти: *мотиваційний* (наявність пізнавальної потреби чи інтересу до окремих сфер діяльності); *інтелектуальний* (мисленнєва активність, оригінальна постановка проблем та поглиблення змісту); *емоційно-вольовий* (відчуття задоволення, захоплення від самостійного акту творення; наполегливість у процесі отримання довершеного продукту творення); *процесуально-результативний* (сформованість необхідних навичок та умінь, а також володіння відповідними методиками і технологіями розв'язання нетипових проблем чи завдань) [1].

Розглянемо детально основні *умови* та *чинники* формування і розвитку творчої активності особистості. Провідною психологічною умовою творчої активності особистості є наявність її творчих здібностей та сприятливе *соціальне середовище*, в якому вона перебуває. Хоча середовище «не створює», а проявляє талант, однак йому належить 95% формувальних впливів на різні варіації креативності і тільки 5% - успадкованим детермінантам. Особливості соціального середовища (першочергово сім'ї), культурні традиції та настановлення стимулюють або, навпаки, пригнічують творчу активність людини. Зокрема необхідною психологічною умовою розвитку художніх здібностей є створення атмосфери, сприятливої для прояву нових ідей і думок, розвиток почуття психологічної захищеності і

позитивної Я-концепції. Тому люди, які мають занижену самооцінку, часто не можуть реалізувати своїх творчих здібностей [5].

Розвиток творчих здібностей також тісно пов'язаний з розвитком інтелекту, оскільки передбачає не просто засвоєння інформації, а й прояв інтелектуальної ініціативи і творення чогось нового. За цих обставин має переважати так зване дивергентне мислення, за якого на одне і те ж запитання може бути множина однаково правильних і рівноцінних відповідей (на відміну від конвергентного мислення, що орієнтує на однозначне вирішення проблеми і зняття її як такої).

Інший психічний процес, що тісно пов'язаний з творчістю, - процес уяви. Відправною точкою для розвитку уяви може стати творча активність особистості, тобто включення уяви у вирішення якоїсь проблеми, чи задачі. Л.С. Виготський відмічав, що творча діяльність уяви безпосередньо залежить від багатства та різноманітності колишнього досвіду людини, адже чим багатшим є досвід, тим більше матеріалу в своєму розпорядженні має уява [2; 6].

Отож психологічними детермінантами формування і розвитку творчої активності особистості є *зовнішні* (змістовий компонент навчального процесу, форми організації навчальної діяльності, особистісний статус учня тощо) [1] і *внутрішні чинники* (мотиваційна, когнітивна та емоційно-вольова сфера, індивідуальний темп оволодіння матеріалом та обсяг вітакультурного досвіду особистості).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давидюк Н.М. Психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Наталія Миколаївна Давидюк. – Чернівці, 2002. – 20 с.

2. Гірняк А. Інструментальна психодидактика: технологія проектування та експертиза модульно-розвивального підручника / А. Н. Гірняк // Психологія і суспільство. – 2005. – №2. – С. 145–153.

3. Креативність : (матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії) [Електронний ресурс] – Режим доступу до стат. :

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

4. Поняття про розвиток особи: (матеріал з Студопедії – вільної енциклопедії) [Електронний ресурс] – Режим доступу до стат. :

http://studopedia.com.ua/1_6767_ponyattya-pro-rozvitok-osobi.html

5. Творчість у соціальній роботі [Електронний ресурс] – Режим доступу до стат. :

http://stud.com.ua/76822/sotsiologiya/tehnologiyi_rozvitku_resursiv_individ_a_grupi_spilnosti

6. Шандрюк С. К. Психологія професійних творчих здібностей: [монографія] / Сергій Костянтинівич Шандрюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – 357 с.